

Г. М. Голиш,
канд. іст. наук, доцент,
директор наукової бібліотеки ім. М. Максимовича

РЕТРОФОНД ГАЗЕТИ «ЧЕРКАСЬКА ПРАВДА» 1954 – 1991 РР. ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ЧЕРКАСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ

Об'єктивна реконструкція освітянської минувшини можлива лише за умови залучення різнопланових історичних джерел. Серед них поважне місце займають і ретроперіодичні видання, зокрема газети, матеріали яких синхронно відображають події минулого. У цьому зв'язку актуальність та гносеологічна привабливість означеної проблеми є беззаперечною, а евристичні зусилля в цьому тематичному сегменті – досить вмотивованими. Слід також враховувати й ту обставину, що джерелознавчий дискурс ретроперіодики стосовно історії вищої освіти досі не став предметом спеціального дослідження і розглядався хіба що на дотичному рівні.

Виходячи із зазначеного, метою запропонованої розвідки є з'ясування джерельної цінності матеріалів газети «Черкаська правда» для відтворення сторінок історії Черкаського педагогічного інституту як попередника нинішнього національного університету. Шляхом посторінкового перегляду автором опрацьовано ретрофонд вказаної газети (1954 – 1991 рр.), що зберігається в архіві періодичних видань наукової бібліотеки імені М. Максимовича Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (від №1 до №17203).

На загал за 37 років окресленого хронологічного періоду як прикінцевого в межах радянської доби на сторінках «Черкаської правди» побачило світ 265 матеріалів, що безпосередньо висвітлюють грані життя інституту [підрах. за: 1]. Нами проведено певну аналітичну роботу з метою класифікації кореспонденцій, що присвячені діяльності педінституту. Відтак, вдалося вийти на певні статистичні узагальнення.

Зокрема, з аналізу хронології подачі газетних матеріалів випливає, що своєрідними піковими роками в цьому плані стали 1955 р. (19 матер.), 1957 р. (17), 1967 (18), 1969 (14). 1970 (12). Водночас, низький рівень публікативної активності щодо інституту відстежений в 1958, 1960, 1974, 1975, 1976, 1977, 1984, 1989, 1990 роках (по 5 матер.), 1962, 1982, 1988 (по 4), 1978, 1979 (по 3), 1981 (2), 1961, 1987 (по 1) [підрахов. за: 1].

Досить багатобарвна жанрова палітра публікацій про черкаський ВИШ. Переважають стислі замітки, їх на шпальтах обласної газети виявлено 141, є чимало кореспонденцій (61) та статей (48), меншою мірою представлено такі жанри, як репортажі (6), нариси (5), інтерв'ю (3) [підрахов. за: 1]. Такий статистичний розклад вочевидь впливав з необхідності оперативного висвітлення життя інституту на рівні стислої інформації.

Більшість газетних матеріалів подано під відповідними тематичними рубриками. Зокрема, найбільше публікацій про педінститут зустрічається в рубриках «Фізкультура і спорт» (37), «Черкаси вчора, сьогодні і завтра» (35), «У нашому обласному центрі» (25), натомість – рубрики «Життя вузів», «Наукове життя», «На Черкащині», «У партійних організаціях обласного центру» та ін. репрезентовано лише 1 – 3 позиціями [підрахов. за: 1].

Моніторинг вказаних матеріалів за авторською ознакою (на загал – 141 автор) дозволяє дійти висновку про абсолютне переважання серед визначеної категорії дописувачів саме викладачів, аспірантів, студентів та співробітників інституту, що вбачається цілком логічним. Поряд з цим частина таких публікацій належить перу позаштатних авторів (39) та фахових журналістів (24). 123 публікації про інститут взагалі подано без авторства, як редакційні [підрахов. за: 1].

Досить цікаві результати отримано на основі комплексного аналізу газетних публікацій за їх тематичним спрямуванням. Задля аргументації висунутого нами положення про неабияку джерелознавчу цінність відповідних матеріалів газети «Черкаська правда», наведемо в цій

структурній частині дослідження й окрему змістову інформацію, що на наш погляд наділена доволі значною джерельною репрезентативністю.

Як і слід було очікувати, одним із лідерів серед об'єктів висвітлення інститутського життя стала наукова робота викладачів (44 матеріали) і студентів (34) [підрахов. за: 1]. Зокрема, на шпальтах обласної газети зустрічаємо інформацію про творчі здобутки таких відомих вчених, професорів: завідувача кафедри ботаніки І. С. Сидорука, завідувача кафедри фізіології М. К. Босого [2, 3], проректора з наукової роботи В. І. Солдатова [3, 3], завідувача кафедри геометрії О. Ф. Семеновича [4, 3] та багатьох інших. У номері газети від 26 березня 1970 р. йдеться про творчі зв'язки інститутської кафедри хімії з черкаськими підприємствами: хімкомбінатом і заводом «Хімреактив». [5, 3].

З газетних публікацій дізнаємося, що за 1972 р. викладачами та аспірантами ЧДПІ було захищено 8 дисертацій, а на кафедрах ВНЗ тоді загалом працювало 70 докторів і кандидатів наук [6, 3]. Подибуємо й інформацію про тоді єдиний науковий часопис педінституту «Наукові записки» [7, 3; 8, 3]. 20 матеріалів присвячено роботі різного рівня конференцій (науково-теоретичних, практичних, студентських), що проходили на базі інституту [підрахов. за: 1]. Зокрема, звертає на себе увагу газетна інформація про підсумки 11-ої ювілейної шевченківської конференції, присвяченої 150-річчю Кобзаря [9, 4], республіканського форуму літературознавців з нагоди ювілею І. С. Нечуя-Левицького [10, 4] та 31-ої студентської конференції, де було заслухано 270 доповідей [11, 4].

Доволі часто обласна газета вмщувала на своїх шпальтах і кореспонденції, присвячені навчальному процесу, вступним та випускним кампаніям (63 позиції) [підрахов. за: 1]. Зокрема, про особливості підготовки висококваліфікованих фахівців розповів на сторінках газети ректор інституту, професор Ф. Ф. Босчко [12, 3]. З газетних матеріалів дізнаємося про те, що станом на 1969 р. на 5 факультетах інституту

навчалось 4200 студентів, а під час тогорічної вступної кампанії до інституту було прийнято 715 осіб (в т. ч. 449 на денну форму навчання й 270 – на заочну) [13, 2]. Щодо географії розподілу випускників інституту, то з газетної версії випливає, що зазвичай колишні черкаські студенти поповнювали вчительські лави Вінницької, Донецької, Київської, Львівської, Рівненської, Харківської і, звісно, Черкаської областей [14, 4].

Звертає на себе увагу студентськоцентрична спрямованість газетних публікацій. На загал виявлено близько 100 матеріалів [підрах. за: 1], які тією чи іншою мірою корелюються з життям студентства як головної дійової особи інститутської повсякденності. Як випливає з газетних шпальт, серед студентів ЧДПІ було чимало посланців середньоазійських республік, зокрема, Туркменії та Узбекистану [15, 3].

На шпальтах обласної газети зустрічаємо й інформацію про міжнародні зв'язки інституту. Так, досить плідними виявилися такі відносини з Вищою педагогічною школою м. Бидгоща ПНР, студентам якої викладали посланці ЧДПІ професори Г. О. Бугаєнко, О. Ф. Семенович, доценти Л. М. Кляцька та О. Г. Демченко [16, 4]. Дружні стосунки підтримувалися також із Торунським університетом ім. М. Коперніка [17, 3].

Одне з перших місць за кількістю належать матеріалам, які присвячені фізкультурно-спортивним подіям в інституті та за його межами, їх виявлено 73. У 35 публікаціях йдеться про спортивні досягнення майстрів спорту – студентів чи випускників, співробітників інституту, 4 – заслужених майстрів спорту, 5 – майстрів спорту міжнародного класу, 11 – заслужених тренерів України, 4 – заслужених працівників фізкультури і спорту, 24 – чемпіонів змагань різного рівня, в тому числі світового та європейського [підрах. за: 1]. Наведена статистика переконливо засвідчує лідируючу роль Черкаського вишу в українському спорті. Зокрема, зі шпальт обласної газети черпаємо інформацію про інститутський період життя в майбутньому олімпійського чемпіона (Токіо, 1964 р.) з веслування А. І. Хіміча [18, 4],

заслужених працівників фізкультури і спорту Л. П. Безкопильного і М. Л. Середу [19, 4], заслужених майстрів спорту В. Г. Іваненка [20, 4] та І. І. Яремчука [21, 4], заслужених тренерів України В. М. Короля [22, 4] і В. Г. Фіщука [23, 4] та багатьох ін. Чимало сторінок газети присвячено й блискучим спортивним досягненням інститутської жіночої збірної з гандболу «Освіта» [напр. 24, 4].

Багато уваги в газеті приділено інформуванню про дозвілля студентів інституту (42 матеріали) та організації трудового семестру (22) [підрахов. за: 1]. Так, редакційний матеріал за вересень 1968 р. повідомляє про те, що 60 студентів педінституту під час літніх канікул працювали на різних роботах у Казахстані [25, 4], а за червень 1977 р. – про трудовий десант черкаського студентства в Бидгощське воєводство Польщі [26, 4].

У 14 матеріалах йдеться про участь співробітників та студентів у художній самодіяльності. Зокрема, подано інформацію про народний ансамбль танцю «Черкащанка», який виїздив з концертами на всесоюзні будови (напр., Байкало-Амурську магістраль) та в країни «соціалістичного табору» [27, 4].

15 публікацій на шпальтах газети інформують про динаміку матеріально-технічної бази інституту [підрахов. за: 1]. Наприклад, одна із статей повідомляє про те, що запроектовано спорудження головного 7-поверхового навчального корпусу. З цього ж матеріалу дізнаємося й про будівельні проекти, які так і не були реалізовані: спорткомплекс із плавальним басейном та бібліотечний корпус на 850 тис. примірників літератури [28, 4]. Газета інформує й про створення на базі інститутської агробіологічної станції парку сільгоспмашин, а також кабінетів машинознавства й аграрної справи [29, 2].

Щодо структурних підрозділів Черкаського вишу, то й тут спостерігається очевидна нерівномірність розподілу уваги активу газети. Тоді як повсякденність факультету фізвиховання показують аж 47 публікацій, філологічного – 37, природничого – 35, то фізико-

математичного – 27 [підрахов. за: 1]. Ще менше газетних матеріалів є про новостворені факультети (іноземних мов), або ті, що лише обмежений час знаходилися в структурі вишу (загальнонауковий факультет). Про останній слід сказати дещо детальніше: такі факультети створювалися згідно з постановою Ради Міністрів УРСР (кінець 1961 р.) і мали, як правило, 2-річний термін навчання. Після завершення навчання студенти переводилися (згідно з обраним фахом) для здобуття повної вищої освіти на заочні відділення університетів, педагогічних, економічних, торгівельних та сільськогосподарських інститутів. У одній із відповідних кореспонденцій знаходимо інформацію про те, що на загальнонауковому факультеті (денна, вечірня й заочна форми навчання) ЧДПІ велася підготовка з 17 спеціальностей, напр.: історії, мов і літератур, бібліотечної справи, економіки, торгівлі тощо. Лише на заочне та вечірнє відділення цього факультету у 1963 р. було прийнято 450 осіб [30, 4].

Всього 8 матеріалів присвячено діяльності інститутської бібліотеки [підрахов. за: 1]. У них відображено динаміку книжкових фондів [31, 3; 32, 3], питання оптимізації технологічних процесів у книгозбірні [33, 4], перебіг культурно-масових заходів [34, 4] тощо.

Звертає на себе увагу ідеологічна заангажованість та переважно мажорна тональність всіх публікацій про інститут. Це цілковито відповідало тогочасним інформаційним канонам, до того ж уся медійна продукція СРСР перебувала під жорстким контролем партійно-радянської цензури.

Таким чином, газета «Черкаська правда» відвела на своїх шпальтах інформації про провідний ВНЗ області доволі вагоме місце. Такого штибу публікації відображають практично весь спектр багатогранної повсякденності педагогічного інституту. Попри виразний ідеологічний наліт та суб'єктивний характер більшості цих матеріалів вони можуть стати в пригоді для вивчення історії Черкаського педінституту, позаяк відзначаються значною репрезентативністю. При цьому враховуючи

особливості газетних публікацій, їх треба використовувати в комплексі з іншими джерелами, зокрема, документальними й наративними.

Література

1. Черкаська правда. – 1954–1991. – №№ 1–17203.
2. Там само. – 1964. – 23 грудня. – № 301 (3336).
3. Там само. – 1970. – 21 квітня. – №93 (10736).
4. Там само. – 1971. – 23 вересня. – №221 (11169).
5. Там само. – 1970. – 26 березня. – №71 (10714).
6. Там само. – 1973. – 22 лютого. – №45 (11603).
7. Там само. – 1954. – 12 вересня. – №186.
8. Там само. – 1957. – 23 листопада. – №275 (№1168).
9. Там само. – 1964. – 8 квітня. – №84 (3119).
10. Там само. – 1988. – 14 жовтня. – №236 (16312).
11. Там само. – 1984. – 19 квітня. – №91 (14967).
12. Там само. – 1984. – 21 січня. – №18 (№14894).
13. Там само. – 1969. – 28 травня. – №122 (№10461).
14. Там само. – 1966. – 25 грудня. – №298 (№3951).
15. Там само. – 1970. – 3 вересня. – №205 (10848).
16. Там само. – 1978. – 10 березня. – №158 (№13138).
17. Там само. – 1969. – 4 березня. – №53 (№10392).
18. Там само. – 1958. – 9 жовтня. – №239 (1438).
19. Там само. – 1959 – 11 груд. – №291 (2104).
20. Там само. – 1979. – 23 жовтня – №244 (№13623).
21. Там само. – 1990. – 13 лютого. – №36 (16712).
22. Там само. – 1977. – 14 червня. – №136 (№12912).
23. Там само. – 1981. – 30 липня. – №173 (№14152).
24. Там само. – 1972. – 7 грудня. – №285 (11538).
25. Там само. – 1968. – 8 вересня. – №211 (4470).
26. Там само. – 1977. – 23 червня. – №144 (12920).
27. Там само. – 1977. – 3 лютого. – №28 (12804).
28. Там само. – 1979. – 4 січня. – №3 (№13382).
29. Там само. – 1959. – 1 вересня. – №205 (№1711).
30. Там само. – 1963. – 9 серпня. – №187 (2916).
31. Там само. – 1955. – 26 листопада. – №279 (558).
32. Там само. – 1969. – 9 жовтня. – №236 (10575).
33. Там само. – 1971. – 11 липня. – №159 (11107).
34. Там само. – 1973. – 7 січня. – №6 (11564).